

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ТА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

УДК 351:342.9:330.131

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-4-12-7>

Буга Володимир Васильович,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0655-5256>

Єдаменко Ірина Віталіївна,

кандидат юридичних наук,

суддя Покровського районного суду Дніпропетровської області

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9790-6142>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ

Вертикальна структура транспортної правової системи базується на ієрархії нормативно-правових актів. Конституція України, основний закон держави, є джерелом транспортного права та правовою основою для його розвитку. Цивільний кодекс України та Господарський кодекс є, безперечно, важливими джерелами транспортного права. Основоположним нормативно-правовим актом транспортного законодавства є Закон України «Про транспорт», який закладає правові, економічні та соціальні основи діяльності транспорту. Окрім того, транспортна діяльність регулюється законами України «Про дорожній рух», «Про залізничний транспорт», «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період» тощо.

Ключові слова: медичне забезпечення, транспортна безпека, правове регулювання, транспортні засоби.

Постановка проблеми. Зміни в житті людей, як і в усьому світі, сприяють не лише підвищенню рівня безпеки держави, суспільства, громадян, а й зниженню рівня захищеності й агресії. Результатом реформ, що проводяться, нерідко стають порушення суспільного порядку, зниження економічної захищеності, рівня життя населення, зростання безробіття. Питання про правове регулювання медичного забезпечення транспортної безпеки можна вважати глобальним та загальнонаціональним, тому що воно зачіпає як кожну державу, так і кожного громадянина [1, с. 67].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правове регулювання медичного забезпечення транспортної безпеки було предметом наукових досліджень (Б. Гунь-

ко, О. Галацан, Б. Логвиненко, О. Люлько, Г. Фердман, А. Чабанов та інші провідні науковці). Однак низка аспектів досліджуваної проблеми потребує додаткового опрацювання.

Мета статті. Визначення правового регулювання медичного забезпечення транспортної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Здоров'я є надважливою соціальною цінністю, що має виняткове значення. Важливість здоров'я закріплена в положеннях ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відпові-

дає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Право кожного на охорону здоров'я проголошено у ст. 49 Конституції України. Проте реальний стан справ у сфері охорони здоров'я спричиняє занепокоєння через наявність великої кількості проблем, що не знаходять адекватного вирішення державою в особі спеціально утворених органів, що мають піклуватися про охорону здоров'я населення. Варто погодитись із думкою В. Польченка, що в різних країнах світу існують різні системи охорони здоров'я, але жодна з них не може бути типовим зразком через брак тотожності країн як щодо стану здоров'я населення, так і навколишнього середовища, яке його формує. Проблеми охорони здоров'я привертають увагу суспільства в багатьох країнах, в економічно розвинутих також, і вони нерідко стають джерелом протестних виступів і вимог [2, с. 51].

В основі вертикальної структури системи транспортного законодавства лежить ієрархічна будова його нормативних актів. Конституція України як основний закон держави є джерелом транспортного права, тобто юридичною основою його розвитку. Безумовно, важливими джерелами транспортного права є Цивільний та Господарський кодекси України. Базовим нормативно-правовим актом транспортного законодавства є Закон України «Про транспорт», який визначає правові, економічні та соціальні основи діяльності транспорту. Окрім того, діяльність транспорту регулюють закони України «Про дорожній рух», «Про залізничний транспорт», «Про автомобільний транспорт», «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період» тощо [3, с. 240].

Бурхливий розвиток промисловості, економіки, що ґрунтується на використанні досягнень технічного прогресу, є головною характеристикою розвитку світового суспільства за останні десятиріччя. Це стосується і розвитку автомобілебудування, розширення парку автомобільної, авіаційної та залізничної техніки. Транспорт належить до стратегічно важливих галузей економіки, що сприяє національній безпеці, виконує комунікаційні, господарчі, інформаційні, рекреаційні й інші соціальні функції [4–6, с. 64]. Стрімке технічне переозброєння транспортної галузі й упровадження нових організаційних форм і методів роботи сучасних господарських механізмів висувають вимоги до стану здоров'я водійського складу. Однак відомо, що протягом останніх 50–60 років залишається незмінним підхід щодо вимог до стану здоров'я, наприклад, пілотів вертольотів, пілотів літаків, водіїв мотоциклів, легкових автомобілів [4–6, с. 64; 7, с. 61].

На жаль, Україна посідає одне з перших місць у Європі за показником травматизму на дорогах. Щороку ми втрачаємо в дорожньо-транспортних пригодах (далі – ДТП) понад 3,5 тис. людей, а травмуються – у 10 разів більше [8].

Національна ситуація і відповідні положення директив Європейського парламенту і Європейської ради вказують на необхідність удосконалення вимог до стану здоров'я водіїв, їхніх психофізіологічних властивостей, що потребує внесення змін до низки чинних нормативно-правових актів або розроблення нових. Міністерство охорони здоров'я (далі – МОЗ) України у процесі дослідження проблем медичного гарантування безпеки дорожнього руху враховує вимоги Європейської конвенції про дорожній рух щодо стану здоров'я водія. Важливим є те, що водій повинен мати необхідні фізичні та психічні якості, його фізичний і розумовий стан має дозволяти

йому керувати транспортним засобом. Належна організація проведення попередніх, періодичних, позачергових, передрейсових і післярейсових медичних оглядів водіїв транспортних засобів є невід'ємною складовою частиною запобігання ДТП [9].

Урядом України та профільними міністерствами для підвищення рівня безпеки дорожнього руху, запобігання, зменшення негативних наслідків від аварійності на дорогах ухвалено низку нормативно-правових актів, якими врегульовано питання медичного забезпечення безпеки дорожнього руху [8].

Медична експертиза спеціалістів транспортної сфери є основною ланкою в досягненні безпеки руху з погляду професійної надійності операторів. Мета лікарської експертизи працівників транспорту полягає у визначенні придатності їх до визначеного виду діяльності. Медичний огляд осіб провідних професій на транспорті спрямований на підтримання їхнього здоров'я, забезпечення високої працездатності [10, с. 86].

Отже, Закон України «Про дорожній рух» визначає правові та соціальні основи дорожнього руху з метою захисту життя та здоров'я громадян, створення безпечних і комфортних умов для учасників руху й охорони навколишнього природного середовища. Відповідно до ст. 45 зазначеного Закону, медичний огляд і перегляд кандидатів у водії і водіїв транспортних засобів проводяться з метою визначення здатності кандидатів у водії і водіїв до безпечного керування транспортними засобами. Зазначений огляд передбачає: попередні, періодичні, щозмінні передрейсові та післярейсові огляди, а також позачергові огляди, зумовлені необхідністю. Періодичність оглядів, порядок їх проведення і направлення водіїв на позачергові огляди визначаються спільним актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, і Міністерства внутрішніх справ України [11].

Таким актом є спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства внутрішніх справ України від 31 січня 2013 р. № 65/80 «Про затвердження Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів» [8; 12].

Відповідно до цього наказу, за результатом проведення попереднього, періодичного та позачергового медичних оглядів видається медична довідка щодо придатності до керування транспортним засобом. Щозмінні передрейсові та післярейсові медичні огляди водіїв транспортних засобів здійснюються лікарями лікувального профілю та/або молодшими медичними працівниками з медичною освітою за спеціальностями сестринська справа, лікувальна справа [12].

Відповідно до листа Міністерства охорони здоров'я від 14 липня 2016 р. № 3.23-Г-5457/7765-зв «Щодо медичних оглядів водіїв», під час проведення щозмінного передрейсового та післярейсового медичних оглядів водіїв передбачено, окрім загальної діагностики стану здоров'я водія транспортного засобу, обстеження на предмет перебування водія у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що погіршують увагу та знижують швидкість реакції. Проведення такого обстеження зобов'язує медичного працівника опанувати спеціальні методи та засоби, що є одним із ключових аспектів проведення щозмінних оглядів водіїв транспортних засобів та потребує особливої уваги [13].

Професійна діяльність таких медичних працівників підпадає під перевірки Міністерства охорони здоров'я

України, як ліцензіара на провадження медичної практики, та Державної служби України з безпеки на транспорті [8].

Як зазначається в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. № 2801–XII, а саме у ст. 74, провадити медичну, фармацевтичну діяльність, надавати реабілітаційну допомогу можуть особи, які мають відповідну спеціальну освіту та відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам.

Відповідно до вимог ст. 266 Кодексу України про адміністративні правопорушення, особи, які керують транспортними засобами і щодо яких є підстави вважати, що вони перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції, підлягають відстороненню від керування цими транспортними засобами, річковими або маломірними суднами й оглядові на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції.

Варто зазначити, що відповідно до п. 6 Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженої спільним наказом Міністерства внутрішніх справ

України та Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2015 р. № 1452/735, огляд на стан сп'яніння проводиться: по-перше, поліцейським на місці зупинки транспортного засобу з використанням спеціальних технічних засобів, дозволених до застосування МОЗ та Держспоживстандартом; по-друге, лікарем закладу охорони здоров'я (у сільській місцевості за відсутності лікаря – фельдшером фельдшерсько-акушерського пункту, який пройшов спеціальну підготовку) [14].

У разі відмови водія транспортного засобу від проходження огляду на стан сп'яніння на місці зупинки транспортного засобу або його незгоди з результатами огляду, проведеного поліцейським, такий огляд проводиться в найближчому закладі охорони здоров'я, якому надано право на його проведення відповідно до ст. 266 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – заклад охорони здоров'я) [14].

А в разі скоєння ДТП, унаслідок якої є особи, що загинули або травмовані, проведення огляду на стан сп'яніння учасників цієї пригоди є обов'язковим у закладі охорони здоров'я [14].

Висновки. Отже, медична допомога у сфері безпеки дорожнього руху була і залишається одним із пріоритетів державної політики, що відповідає національним інтересам України, вимогам національного законодавства та рекомендаціям авторитетних міжнародних організацій, як-от ВООЗ, Світовий банк та Глобальне партнерство з безпеки дорожнього руху.

Список використаних джерел

1. Чабанов А. Особливості нормативно-правового регулювання транспортної безпеки України: реалії та перспективи. *Публічне урядування*. 2023. № 3 (36). С. 66–74.
2. Логвиненко Б. Безсистемність у системі охорони здоров'я як головна проблема сьогодення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2020. № 1. С. 50–55.
3. Фердман Г. Нормативно-правові засади забезпечення транспортної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Державне управління». 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 240–243.
4. Діяльність служби медицини катастроф та медичної служби цивільної оборони при транспортних пригодах / О. Люлько та ін. Харків : ХМАПО, 2008. 27 с.
5. Медицина катастроф і медицина невідкладних станів : навчально-методичний посібник / І. Яковцов та ін. Харків : ХМАПО, 2007. 96 с.
6. Люлько О. Особливості медикосанітарного забезпечення населення при транспортних пригодах на етапах реформування галузі. *Медицина транспорту України*. 2013. № 3. С. 64–68.
7. Медичне забезпечення безпеки дорожнього руху / О. Люлько та ін. *Актуальні проблеми транспортної медицини*. 2015. № 3. Т. 2 (41–II). С. 61–65.
8. Щодо питання медичного забезпечення у сфері безпеки дорожнього руху. URL: <https://medtransvp.com.ua/shchodopytannia-medychnoho-zabezpechennia-u-sferi-bezpeky-dorozhnoho-rukhu/>.
9. Щодо питань медичного забезпечення у сфері безпеки дорожнього руху : лист Міністерства охорони здоров'я від 30.08.2013 р. № 3.15/368. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_368282-13#Text.
10. Медичний контроль за безпекою руху / О. Люлько та ін. *Безпека руху*. 2008. № 2. С. 86–90.
11. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.
12. Про затвердження Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів : наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства внутрішніх справ України від 31.01.2013 р. № 65/80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-13#Text>.
13. Щодо медичних оглядів водіїв : лист Міністерства охорони здоров'я від 14.07.2016 р. № 3.23-Г-5457/7765-зв. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ26449>.
14. Інструкція про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.2015 р. № 1452/735. *Офіційний вісник України*. 2015. № 88. Ст. 2965.

References

1. Chabanov, A. M. (2023). Osoblyvosti normatyvno-pravovoho rehulivannia transportnoi bezpeky Ukrainy: realii ta perspektyvy [Peculiarities of regulatory and legal regulation of transport safety of Ukraine: realities and prospects]. *Publichne uriaduvannia*, (3 (36)), 66–74 [in Ukraine].

2. Lohvynenko, B. O. (2020). Bezsystemnist u systemi okhorony zdorovia yak holovna problema sohodennia [Disorganization in the health care system as the main problem today]. *Dniprovskiyi naukoviyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava*, 1, 50–55 [in Ukraine].
3. Ferdman, H. P. (2020). Normatyvno-pravovi zasady zabezpechennia transportnoi bezpeky Ukrainy [Regulatory and legal principles of ensuring transport safety of Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya "Derzhavne upravlinnia"*. T. 31 (70). № 3. S. 240–243 [in Ukraine].
4. Diialnist sluzhby medytsyny katastrof ta medychnoi sluzhby tsyvilnoi oborony pry transportnykh pryhodakh [Activities of the disaster medicine service and the civil defense medical service during transport accidents] / O. M. Liulko, B. V. Hunko, O. V. Halatsan ta in. (2008). Kharkiv: KhMAPO [in Ukraine].
5. Medytsyna katastrof i medytsyna ne vidkladnykh staniv [Disaster medicine and non-emergency medicine]: navch.-metod. posib. / I. Z. Yakovtsov, V. P. Anishchuk, B. V. Davydov ta in. (2007). Kharkiv: KhMAPO [in Ukraine].
6. Liulko, O. M. (2013). Osoblyvosti medykosani tarnoho zabezpechennia naseleennia pry transportnykh pryhodakh na etapakh reformuvannia haluzi [Peculiarities of medical care of the population in case of transport accidents at the stages of reforming the industry]. *Medytsyna transportu Ukrainy*. № 3. S. 64–68 [in Ukraine].
7. Liulko, O. M., Halatsan, O. V., Bondarchuk, H. V. (2015). Medychne zabezpechennia bezpeky dorozhnoho rukhu [Medical provision of road traffic safety]. *Aktualni problemy transportnoi medytsyny*. № 3. T. 2 (41–II). S. 61–65 [in Ukraine].
8. Shchodo pytannia medychnoho zabezpechennia u sferi bezpeky dorozhnoho rukhu [Regarding the issue of medical provision in the field of road traffic safety]. URL: <https://medtransvp.com.ua/shchodo-pytannia-medychnoho-zabezpechennia-u-sferi-bezpeky-dorozhnoho-rukhu/> [in Ukraine].
9. Shchodo pytan medychnoho zabezpechennia u sferi bezpeky dorozhnoho rukhu [Regarding issues of medical provision in the field of road traffic safety]: lyst Ministerstva okhorony zdorovia vid 30.08.2013 r. № 3.15/368. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_368282-13#Text [in Ukraine].
10. Liulko, O. M., Ivasenko, V. M., Stepanenko, L. V. (2008). Medychnyi kontrol za bezpekoiu rukhu [Medical control of traffic safety]. *Bezpeka rukhu*. № 2. S. 86–90 [in Ukraine].
11. Pro dorozhnii rukh [About traffic]: Zakon Ukrainy vid 30.06.1993 r. № 3353–XII (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 31. St. 338 [in Ukraine].
12. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro medychnyi ohliad kandydativ u vodiia ta vodiiv transportnykh zasobiv [On the approval of the Regulation on the medical examination of driver candidates and vehicle drivers]: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy ta Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 31.01.2013 r. № 65/80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-13#Text> [in Ukraine].
13. Shchodo medychnykh ohliadiv vodiiv [Regarding medical examinations of drivers]: lyst Ministerstva okhorony zdorovia vid 14.07.2016 r. № 3.23-H-5457/7765-zv. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ26449> [in Ukraine].
14. Instruktsiia pro poriadok vyiavlennia u vodiiv transportnykh zasobiv oznak alkoholnogo, narkotychnoho chy inshoho spianinnia abo perebuвання pid vplyvom likarskykh preparativ, shcho znyzhuut uvahu ta shvydkist reaktsii [Instructions on the procedure for detecting signs of alcohol, drug or other intoxication or being under the influence of drugs that reduce attention and reaction speed in drivers of vehicles]: nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy ta Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 09.11.2015 r. № 1452/735. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2015. № 88. St. 2965 [in Ukraine].

Buha Volodymyr,

Doctor of Law, Associate Professor,
 Professor at the Department of Administrative and Legal Disciplines
 of Faculty № 2
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0655-5256>

Yedamenko Iryna,

Candidate of Legal Sciences,
 Judge of the Pokrovsky District Court of Dnipropetrovsk Region
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9790-6142>

LEGAL REGULATION OF MEDICAL PROVISION OF TRANSPORT SAFETY

The vertical structure of the transport legal system is based on the hierarchy of normative legal acts. The Constitution of Ukraine, the fundamental law of the state, is the source of transport law and the legal basis for its development. The Civil Code of Ukraine and the Commercial Code are undoubtedly important sources of transport law. The fundamental normative legal act of transport legislation is the Law of Ukraine "On Transport", which lays down the legal, economic and social foundations of transport activities. In addition, transport activities are regulated by the Laws of Ukraine "On Road Traffic", "On Railway Transport", "On the Functioning of the Unified Transport System of Ukraine in a Special Period", etc. Unfortunately, Ukraine ranks among the first in Europe in terms of road injuries. Every year we lose more than 3,5 thousand people in road accidents (hereinafter referred to as RTA), and 10 times more are injured. The Law of Ukraine "On Road Traffic" defines the legal and social foundations of road traffic in order to protect the life and health of citizens, create safe and comfortable conditions for road users and protect the environment. According to Article 45 of the said Law, medical examination and review of candidate drivers and drivers of vehicles is carried out in order to

determine the ability of candidate drivers and drivers to safely drive vehicles. The said review includes: preliminary, periodic, variable pre-trip and post-trip examinations, as well as unscheduled examinations due to necessity. The frequency of examinations, the procedure for their implementation and sending drivers for unscheduled examinations are determined by a joint act of the central executive body responsible for the formation of state policy in the field of health care, and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Key words: *medical care, transport safety, legal regulation, vehicles.*